

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УХИЛЕННЯ
ВІД ПРИЗОВУ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ****І. І. Митрофанов**

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, 39600, Україна. E-mail: mitrofanov@i.ua

Досліджуються питання реалізації кримінальної відповідальності за ухилення від призову на військову службу, що пов'язано з банкетним характером кримінально-правової норми, що встановлює покарання за таке ухилення. Громадянин України чоловічої статі у віці від 18 до 27 років, що перебуває чи зобов'язаний перебувати на військовому обліку і не має права на звільнення або відстрочку від призову на строкову військову службу зобов'язаний виконати військовий обов'язок. Ухилення від виконання вказаного обов'язку передбачає покарання у статті 335 Кримінального кодексу України. Законодавець вніс зміни до цієї статті, однак вони не узгоджуються із законодавством у сфері комплектування Збройних Сил України. До того ж виконання військового обов'язку може бути замінено альтернативною (невійськовою) службою, за ухилення від якої не встановлено покарання. З огляду на це, запропоновано встановити покарання за ухилення від призову на військову службу або від проходження альтернативної (невійськової) служби.

Ключові слова: комплектування Збройних Сил України, призов на військову службу, кримінальна відповідальність, ухилення від призову на військову службу, альтернативна (невійськова) служба, механізм реалізації кримінальної відповідальності, суб'єкт ухилення від призову на військову службу, призовник, військовозобов'язаний.

**ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА УКЛОНЕНИЕ
ОТ ПРИЗЫВА НА ВОИНСКУЮ СЛУЖБУ****И. И. Митрофанов**

Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского
ул. Первомайская, 20, г. Кременчуг, 39600, Украина. E-mail: mitrofanov@i.ua

Исследуются вопросы реализации уголовной ответственности за уклонение от призыва на воинскую службу, что связаны с банкетным характером уголовно-правовой нормы, которая устанавливает наказание за такое уклонение. Гражданин Украины мужского пола в возрасте от 18 до 27 лет, находящийся или обязанный пребывать на воинском учете и не имеющий права на освобождение или отсрочку от призыва на срочную военную службу обязанный исполнить воинскую повинность. Уклонение от выполнения указанной обязанности предусматривает наказание в статье 335 Уголовного кодекса Украины. Законодатель внес изменения в эту статью, однако они не согласовываются с законодательством в сфере комплектования Вооруженных Сил Украины. К тому же выполнение воинской обязанности может быть заменено альтернативной (невоенной) службой, за уклонение от которой не установлено наказание. Учитывая это, предлагается установить наказание за уклонение от призыва на воинскую службу или от прохождения альтернативной (невоенной) службы.

Ключевые слова: комплектование Вооруженных Сил Украины, призыв на воинскую службу, уголовная ответственность, уклонение от призыва на воинскую службу, альтернативная (невоенная) служба, механизм реализации уголовной ответственности, субъект уклонения от призыва на воинскую службу, призывник, военнообязанный.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. В Указі Президента України «Про заходи щодо підвищення обороноздатності держави» від 01.05.2014 № 447/2014 зазначено, що враховуючи подальше загострення суспільно-політичної ситуації на сході та півдні України, факти неприхованої агресії, активізації дій незаконно створених збройних формувань проросійського спрямування, захоплення та блокування будівель органів державної влади, органів військового управління, військових частин, транспортних комунікацій у Донецькій і Луганській областях, що становить загрозу посягання на територіальну цілісність, втручання у внутрішні справи України з боку Російської Федерації, та з метою підтримання Збройних Сил України, інших військових формувань у боєздатному стані, нарощування їх здатності давати адекватну відповідь реальним і потенційним загрозам України необхідно провести у 2014 році в установленому порядку:

1) призов на строкову військову службу до Збройних Сил України та інших військових формувань України придатних за станом здоров'я до військової служби в мирний час громадян України чоловічої статі, яким до дня відправлення у військові частини виповнилося 18 років, та старших осіб, які не досягли 25-річного віку і не мають права на звільнення або відстрочку від призову на строкову військову службу;

2) призов на військову службу за призовом осіб офіцерського складу громадян України, які здобули вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче бакалавра, пройшли повний курс військової підготовки за програмою підготовки офіцерів запасу і яким присвоєно відповідне військове звання офіцера запасу.

23 січня 2015 року Президент України підписав Закон «Про затвердження Указу Президента України «Про часткову мобілізацію». Цим Законом від 15 січня №113-VIII Верховна Рада України затвердила

Указ Президента від 14 січня №15 «Про часткову мобілізацію», у якому передбачені правові підстави для здійснення органами військового управління, державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами й організаціями наданих їм повноважень, необхідних для проведення мобілізаційних заходів. Мобілізація у 2015 році проводитиметься у три черги протягом 210 діб. Призов військовозобов'язаних, резервістів та поставка транспортних засобів здійснюватимуться для забезпечення потреб Збройних Сил, Національної гвардії, Служби безпеки, Державної прикордонної служби, Державної спеціальної служби транспорту, інших військових формувань України в обсягах, визначених мобілізаційними планами з урахуванням резерву. Згідно з Указом, у період із 18 березня по 1 травня 2015 року також буде проведено звільнення в запас військовослужбовців, які були призвані на військову службу під час мобілізації, на особливий період, відповідно до Указу Президента України від 17 березня 2014 року № 303.

Проте виникли певні причини, що сприяють «слабкості» виконання обсягів комплектування Збройних Сил України людськими і матеріальними ресурсами: демографічна криза і здоров'я української нації, що погіршується; недолугість системи роботи з призовним контингентом; невиконання Кабінетом Міністрів України своїх зобов'язань перед військовослужбовцями (грошових, житлових, побутових, із постачання майном і військовою технікою); відсутність протягом тривалого часу державної ідеології, внаслідок чого невиконання конституційних обов'язків визнається суспільством нормальним явищем; спотворення військової історії і сьогодення української армії; занепад військово-промислового комплексу, технічної оснащеності і постачання військ, у результаті чого служба в Збройних Силах почала розцінюватися громадською думкою як непривабливий тягар, якого призовникам варто уникати; абсолютна соціальна незахищеність військовослужбовців і скасування пільг; жалюгідне грошове забезпечення; відсутність медичного забезпечення та викривлений підхід до лікування та реабілітації поранених на Сході країни з боку держави тощо.

Військово-політичне керівництво країни в цих непривабливих умовах, помножених на загальну економічну кризу, займається пошуком рятівних фінансових, управлінських, кадрових, а також ідеологічних новацій. Вимушена реформа Збройних Сил України, яка позбавлена послідовності і погодженості з іншими сферами державної політики з управління країною, проводиться дуже повільно і здебільшого аматорами. Потреба Збройних Сил України в призовних ресурсах не знижується, а матеріальне забезпечення армії неможливо покрити волонтерами через фінансову убогість бюджету навіть у звичайній обстановці, не говорячи про це, в умовах збройного протистояння на Сході України. Потенційних призовників стримує від військової служби не тільки обмеженість грошових коштів на оборону, але й низький престиж військової служби. Потік негатив-

ної інформації в суспільстві на цей рахунок величезний і різко збільшується. Військовим комісарам виконують відповідальні державні завдання в негативній соціально-психологічній атмосфері та в умовах відсутності стабільного фінансування заходів щодо виконання Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25.03.1992 № 2232-ХІІ (в редакції Закону № 3597-IV від 04.04.2006), приймаючи на себе всі обвинувачення за помилки в управлінні країною та провали в економіці. Однак завдання комплектування Збройних Сил України залишається, і воно має виконуватися за будь-яких умов для збереження суверенітету України і захисту наших національних інтересів. Саме тому законодавець відшукує шляхи вдосконалення нормативно-правової основи забезпечення комплектування Збройних Сил України, останнім кроком якого було внесення змін до редакції ст. 335 КК України, якою встановлено покарання за ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу у виду обмеження волі на строк до трьох років.

Ступінь розробки проблем реалізації кримінальної відповідальності за ухилення від призову на військову службу у науці кримінального права не є достатнім. Пояснити це можна тим, що:

1) об'єктом аналізованого складу злочину був встановлений порядок управління, в попередні роки адміністративно-командного керування країною і військово-політичної могутності СРСР труднощів із призову молоді в армію майже не існувало, тому наукове обговорення так званих «мертвих» статей КК УРСР відбувалося у межах коментарів до КК;

2) військово-кримінальна статистика (абсолютні показники) дотепер залишається конфіденційною.

З огляду на це наукового інтересу проблеми реалізації кримінальної відповідальності за ухилення від призову на військову службу не викликали. Проте окремі положення щодо встановлення покарання за ухилення від призову на військову службу знайшли відображення у працях М.І. Бажанова, П.Ф. Грішаніна, О.О. Дудорова, М.П. Журавльова, Г.Ф. Поленова, В.В. Сташиса, Є.Л. Стрельцова, М.І. Хавронюка.

Виходячи з цього, метою роботи є пошук шляхів удосконалення правових підстав призову громадян України на військову службу (бланкетна платформа Кримінального кодексу України (далі – КК) і механізму реалізації кримінальної відповідальності за невиконання цього конституційного обов'язку (ст. 335 КК України).

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Поставлена мета обумовлена тим, що згідно зі ст. 64 Конституції України захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України. Громадянин України може виконати свій обов'язок за призовом на військову службу або в добровільному порядку (за контрактом) (ч. 1 ст. 4 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»).

Військовий обов'язок (повинність) громадян України встановлюється задля реалізації конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України. Правовою основою військового обов'язку і військової служби є Конституція України, цей Закон, Закон України «Про оборону» від 06.12.1991 № 1932-ХІІ, «Про Збройні Сили України» від 06.12.1991 № 1934-ХІІ (в редакції Закону № 2019-ІІІ від 05.10.2000), «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.1993 № 3543-ХІІ (в редакції Закону № 2435-ІV від 02.03.2005), інші закони України, а також прийняті відповідно до них укази Президента України та інші нормативно-правові акти щодо забезпечення обороноздатності держави, виконання військового обов'язку, проходження військової служби, служби у військовому резерві та статусу військовослужбовців, а також міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (ч. 1 ст. 3 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»).

Слід відразу ж зазначити, що військовий обов'язок обмежується часом його виконання, віковою межею, станом здоров'я призовника, обумовлений соціальним станом його і членів його сім'ї. Так, відповідно до ч. 1 ст. 15 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» на строкову військову службу призиваються придатні для цього за станом здоров'я громадяни України чоловічої статі, яким до дня відправлення у військові частини виповнилося 18 років, та старші особи, які не досягли 27-річного віку і не мають права на звільнення або відстрочку від призову на строкову військову службу (далі – громадяни призовного віку). Відстрочка від призову на строкову військову службу надається призовникам за рішенням районної (міської) призовної комісії відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» за сімейними обставинами, станом здоров'я, для здобуття освіти та продовження професійної діяльності (ч. 1 ст. 17 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»).

Чинне законодавство України встановлює такі форми реалізації громадянами України військового обов'язку: підготовка громадян до військової служби; приписка до призовних дільниць; прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов на військову службу; проходження військової служби; виконання військового обов'язку в запасі; проходження служби у військовому резерві; дотримання правил військового обліку

Основною формою виконання військового обов'язку є військова служба, видами якої є: строкова військова служба; військова служба за призовом під час мобілізації, на особливий період; військова служба за контрактом осіб рядового складу; військова служба за контрактом осіб сержантського і старшинського складу; військова служба (навчання) курсантів вищих військових навчальних закладів, а також вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, факультети військової підготовки, кафедри військової підготовки, від-

ділення військової підготовки (далі – вищі військові навчальні заклади та військові навчальні підрозділи вищих навчальних закладів); військова служба за контрактом осіб офіцерського складу; військова служба за призовом осіб офіцерського складу. Призов громадян України на військову строкову службу, в тому числі на військову службу офіцерів, здійснюється після видання відповідного Указу Президента України. Організація підготовки та проведення призову громадян України на строкову військову службу здійснюється міськими (районними) державними адміністраціями (виконавчими органами міських рад) у взаємодії з міськими (районними) військовими комісаріатами. Порядок організації підготовки та проведення призову громадян України на строкову військову службу визначається Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» та нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України.

Військовозобов'язаний, що підлягає призову на військову строкову службу, повинний мати визначені ознаки – це громадянин України чоловічої статі у віці від 18 до 27 років, що перебуває чи зобов'язаний перебувати на військовому обліку і не має права на звільнення або відстрочку від призову на строкову військову службу. Іноземні громадяни, апатриди, які хоча й мають бажання пройти строкову військову службу за призовом на військових посадах у Збройних Силах України, служити не можуть, оскільки українським законодавством це не передбачено. Крім того, відсутні відповідні договори з цього питання між Україною та іншими країнами. Разом з тим, якщо громадянин України пройшов військову службу в іншій державі, то він звільняється від військової служби. Так, відповідно до абз. 6 ч. 1 ст. 18 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» від призову на строкову військову службу в мирний час звільняються громадяни України, які до набуття громадянства України пройшли військову службу в інших державах.

Щороку протягом січня – березня відбувається добір громадян України чоловічої статі на військову службу, що починається з приписки до призовних дільниць допризовників, яким у рік приписки виповнюється 17 років. Такий добір громадян на військову службу проводиться з метою взяття їх на військовий облік, визначення наявних призовних ресурсів, ступеня придатності до військової служби, встановлення освітнього рівня, здобутої спеціальності або професії, рівня фізичної підготовки, вивчення особистих якостей. Для проведення приписки громадян України у районах (містах) утворюються призовні дільниці. Приписка проводиться районними (міськими) військовими комісаріатами за місцем проживання, при яких утворюється комісія з питань приписки у такому складі: голова комісії – районний (міський) військовий комісар; члени комісії: представник районного (міського) органу управління освітою; представник структурного підрозділу районного (міського) органу внутрішніх справ, який проводить роботу з неповнолітніми; лікар, який організовує роботу медичного персоналу з медично-

го огляду громадян України, які підлягають приписці; психолог відповідного державного (комунального) закладу, розташованого на території району (міста); секретар комісії.

Допризовник при проведенні приписки підлягає первинному обов'язковому медичному огляду, за результатами якого і з урахуванням рівня його освітньої підготовки, особистих якостей, роду діяльності та спеціальності комісія з питань приписки може прийняти одне з таких рішень: придатний для військової служби та попередньо призначений до служби у Збройних Силах України чи іншому військовому формуванні; тимчасово непридатний до військової служби, потребує лікування; підлягає направленню на додаткове медичне обстеження та проведення повторного медичного огляду (із зазначенням дати проведення); непридатний до військової служби в мирний час, обмежено придатний у воєнний час, підлягає взяттю на облік військовозобов'язаних; непридатний до військової служби з виключенням з військового обліку, підлягає виключенню з військового обліку; підлягає взяттю на військовий облік військовозобов'язаних як такий, що був раніше засуджений до позбавлення волі, обмеження волі, арешту, виправних робіт за вчинення злочину невеликої або середньої тяжкості, у тому числі із звільненням від відбування покарання; підлягає виключенню з військового обліку як такий, що був раніше засуджений до позбавлення волі за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину (ч. 10 ст. 14 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»).

Неявка за викликом до призовних дільниць з метою взяття громадян України чоловічої статі на військовий облік не утворює складу злочину, передбаченого ст. 335, а також ст. 337 КК України. В останньому випадку відсутній суб'єкт злочину, оскільки відповідальність за ст. 337 КК України реалізується відносно військовозобов'язаного, який ухиляється від військового обліку після попередження, зробленого відповідним військовим комісаріатом. Отже, ухилення громадянина від проведення приписки за Кримінальним кодексом України не визнається злочином, однак може спричинити адміністративну відповідальність (ст. 211¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КупАП) «Неявка на виклик у військовий комісаріат»).

Призов громадян на строкову військову службу проводиться у встановлені терміни на підставі Указу Президента України та наказу Міністра оборони, виданого на його виконання. Чисельність громадян, які підлягають призову на строкову військову службу у Автономній Республіці Крим, областей, міст Києва і Севастополя, встановлюється Кабінетом Міністрів України. Розподіл призовників за видами (родами військ) Збройних Сил, іншими військовими формуваннями, а також порядок проведення призову на строкову військову службу визначається директивою начальника Генерального штабу Збройних Сил. Згідно з директивою начальника Генерального штабу Збройних Сил штаб оперативного команду-

вання (територіального управління) розробляє директиву командувача (начальника) військ оперативного командування (територіального управління) і план проведення призову громадян на строкову військову службу окремо на кожний призов.

На підставі директиви командувача (начальника) військами оперативного командування (територіального управління) та витягу з плану проведення призову обласні військові комісаріати розробляють план проведення призову в області окремо на кожен призов та вказівки районним військовим комісаріатам про порядок його реалізації. Районний військовий комісаріат після одержання вказівок від обласного військового комісаріату і витягу з плану проведення призову громадян на строкову військову службу (додаток 13¹ до Положення про підготовку і проведення призову громадян України на строкову військову службу та прийняття призовників на військову службу за контрактом, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 21.03.2002 № 352) розробляє план проведення призову, в якому зазначаються: дані про наявність призовних ресурсів та їх якісна характеристика; розподіл призовників за видами (родами військ) Збройних Сил та іншими військовими формуваннями (командами); терміни добору кандидатів до складу районної призовної комісії і подання їх на затвердження голові райдержадміністрації (виконавчого органу міської ради); порядок і терміни проведення інструкторсько-методичних занять з особовим складом, залученим для роботи на призовній дільниці; перелік лікувально-профілактичних закладів, виділених для лікування і проведення медичного огляду призовників; порядок роботи лікарів-спеціалістів, залучених з обласних лікувально-профілактичних закладів для проведення медичного огляду призовників; порядок направлення призовників на медичний огляд до лікувальних закладів в інші райони області (у разі потреби); заходи щодо проведення виховної роботи з призовниками в період їх призову та відправлення до військових частин; порядок підготовки та облаштування приміщень для роботи призовної комісії.

Оповіщення громадян про призов на строкову військову службу та їх прибуття на призовні дільниці відбувається за наказами районних військових комісарів і повістками, врученими призовникам через житлово-експлуатаційні організації, домовласників, відповідні виконавчі органи сільських, селищних і міських рад, де немає військових комісаріатів, керівників підприємств, установ, організацій, навчальних закладів незалежно від підпорядкування і форми власності. Наказ районного військового комісара розсилається житлово-експлуатаційним організаціям, домовласникам, відповідним виконавчим органам сільських, селищних і міських рад, на підприємства, в установи та організації, навчальні заклади. Про проведення призову повідомляється через засоби масової інформації. Для проходження районної призовної комісії викликаються призовники, яким виповнилось або до закінчення поточного призову виповниться 18 років.

Медичний огляд призовників проводиться відповідно до Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, затверджене Наказом Міністра оборони України від 14.08.2008 № 402, лікарями: хірургом, терапевтом, невропатологом, психіатром, окулістом, отоларингологом і стоматологом. У разі потреби для медичного огляду призовників залучаються лікарі інших спеціальностей. Відповідно до результатів медичного огляду призовника, його моральних і професійних якостей, рівня освіти, а також матеріального і соціального стану призовника та членів його сім'ї районна призовна комісія виносить і оголошує одне з рішень, яке заноситься до облікової картки призовника та до книги протоколів засідань призовної комісії, про: придатність до військової служби і призов на строкову військову службу з призначенням до виду (роду військ) Збройних Сил, інших військових формувань, а також визначає термін відправлення його у військову частину; тимчасову непридатність до військової служби і надання відстрочки за станом здоров'я; надання відстрочки або звільнення від призову на строкову військову службу на підставах, передбачених статтями 17 і 18 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»; направлення призовників, які виявили бажання вступити до вищих військових навчальних закладів або військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів, для проходження випробувань та складення вступних іспитів, чи прийняття рішення про відмову в такому направленні; направлення до лікувально-профілактичних закладів за місцем проживання (перебування) громадян, яких визнано тимчасово непридатними до військової служби; надіслання до відповідних правоохоронних органів матеріалів на призовників, які ухиляються від призову на строкову військову службу; виключення з військового обліку призовників громадян у зв'язку з направленням їх для проходження альтернативної (невійськової) служби; внесення на розгляд призовної комісії вищого рівня клопотань щодо надання громадянам відстрочок від призову на строкову військову службу у випадках, не передбачених Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу».

Військовозобов'язаний, що ухиляється не тільки від відправлення до місця проходження військової служби, але і від явки на медичний огляд і засідання призовної комісії, може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за ст. 335 КК України. Це пояснюється тим, що адміністративна відповідальність за неявку на медичний огляд і засідання призовної комісії в КУПАП не передбачена, а Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» (ст. 42) розширив межі кримінальної відповідальності за ухилення. Тому вказані діяння можуть бути визнані кримінально протиправними, а отже, караними. Разом з тим неотримання повісток військового комісаріату або їхнє ігнорування не є кримінально караним діянням, оскільки ст. 335 КК України встановлює покарання лише за ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу, який

включає проходження військовозобов'язаними призовної комісії та відправлення їх до військових частин в строки, зазначені у повістці військового комісара, без поважних причин. Крім того, явка громадян у військовий комісаріат здійснюється винятково на підставі персональних повісток і вручення їх призовнику особисто, а не через третіх осіб. Так, відповідно до абз. 5 п. 68 Положення про підготовку і проведення призову громадян України на строкову військову службу та прийняття призовників на військову службу за контрактом, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 21.03.2002 № 352, якщо дії щодо розшуку призовників не дають позитивних наслідків, за рішенням призовної комісії на них оформляються та надсилаються до відповідних правоохоронних органів певні документи, серед яких міститься корінець повістки з підписом призовника про те, що його попереджено про день і час явки у районний військовий комісаріат.

На це звертає увагу й судова практика. Так, Драбівським районним судом Черкаської області 09 червня 2010 року досліджено дві розписки на ім'я ОСОБА_1, де з пояснень підсудного підпис його. В одній вказано про явку на призов на 30 жовтня 2009 року, датовану 7 жовтня 2009 року, в іншій – про явку на призов на 9 листопада 2009 року, датовану 2 листопада 2009 року. (а.с.13). Згідно даних облікової картки призовника ОСОБА_1, він був прийнятий на облік, приписку пройшов 09.01.2008 року, визнаний придатним до військової служби. Такі ж результати призову 09.10.2009 року. 06.10.2009 року він був особисто ознайомлений про відповідальність за порушення правил військового обліку і ст. 335 КК України. Визнав, що підпис в листі ознайомлення належить йому. Оцінюючи зібрані і перевірені по справі докази в результаті повного, всебічного, об'єктивного їх розгляду в судовому засіданні, суд вважає, що пред'явлене обвинувачення підсудному ОСОБА_1 доведено. Відповідно ч. 8 ст. 15 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», кожний призовник зобов'язаний прибути в пункт в строк, зазначений в повістці військовим комісаріатом. У разі коли за будь-яких обставин повістка не надана, призовник зобов'язаний з'явитись у десятиденний строк з дня початку відповідного чергового призову, визначеного Указом Президента України. В ході судового розгляду судом не встановлено поважних причин неявки підсудного на призовний пункт.

Суб'єктом ухилення від призову на військову службу може бути тільки громадян України, який досяг або до закінчення поточного призову досягне 18-літнього віку, але не досяг 27-річного віку і не має права на звільнення або відстрочку від призову на строкову військову службу; громадянин України, який має освітній ступінь вищої освіти не нижче бакалавра, пройшов повний курс військової підготовки за програмою підготовки офіцерів запасу, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2012 р. № 48, склав встановлені іспити та атестований до офіцерського складу, якому присвоєно відповідне первинне військове звання

офіцера запасу, за наявністю наказу Міністра оборони України про призов для проходження військової служби осіб офіцерського складу.

На практиці виникає питання при неприбутті призovníка, який є непридатним для проходження строкової військової служби, на медичний огляд. Якщо призovníк має документ, що підтверджує певний факт (наприклад, виконання обов'язків служби у військовому резерві протягом строків першого та другого контрактів) або наявність захворювання, чи інші підстави, що дають право або на відстрочку, або на звільнення від призову на строкову військову службу, то він звільняється від кримінальної відповідальності. Однак він зобов'язаний завчасно повідомити військовий комісаріат про право на відстрочку, а військовий комісаріат повинний зібрати всі необхідні відомості, що стосуються призovníка, до проведення призovníної комісії, після чого комісія повинна розглянути представлені документи і прийняти одне з рішень, передбачених Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу». Кожен громадянин, який досяг призovníного віку, зобов'язаний виконати свій громадянський і конституційний обов'язок (ст. 65 Конституції України), якщо немає яких-небудь законних підстав, передбачених ч. 1 ст. 18 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу». Проте у будь-якому разі, якщо громадянин і має законні підстави для звільнення від призову, але про них своєчасно не повідомляє військовий комісаріат до видання Указу Президента України про черговий призов на строкову військову службу, а військовий комісаріат не міг про них знати через об'єктивні фактори, то його дії охоплюються ст. 210 КУпАП «Порушення військовозобов'язаними чи призovníками законодавства про військовий обов'язок і військову службу».

Однак, незважаючи на масштабне ухилення громадян від призову, особливо випадків неявки допризovníком на призovníну комісію, військові комісари майже не користуються своїм правом притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які порушують законодавство про військовий обов'язок і військову службу.

У разі, якщо ж у призovníка є законні підстави, що дають право на звільнення від призову на строкову військову службу, але військовий комісаріат про це не знає в зв'язку з виїздом призovníка за кордон (тобто відсутні відповідні відомості з вини самого призovníка) і через це органи досудового розслідування не мають можливості провести відповідні заходи без провадження слідчих (розшукових) дій, то відносно призovníка можливе відкриття кримінального провадження за фактом ухилення від призову на військову службу. Після того, як призovníк представить підтвержені документально факти, що свідчать про наявність законних підстав для відстрочки або для звільнення від призову, або після того, як про них стане відомо при проведенні слідчих (розшукових) дій, кримінальне провадження закривається за п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України – за

відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення.

Крім того, якщо громадянин України, який досяг 17-літнього віку і став на військовий облік, відповідно до медичного огляду був визнаний придатним для проходження строкової військової служби, а при досягненні ним 18-літнього віку злісно ухиляється від явки на медичний огляд, то в такому разі також є всі підстави для відкриття кримінального провадження. Однак притягнення до кримінальної відповідальності особи, яка досягла призovníного віку (17 років) і не стала на військовий облік, не передбачено законодавством про кримінальну відповідальність. Це пов'язано з тим, що реалізація кримінальної відповідальності можлива лише щодо військовозобов'язаного, який ухиляється від призову на строкову військову службу. А той факт, що громадянин України з досягненням призovníного віку умисно не встає на військовий облік, не вивчає основи загальної військової підготовки і не проходить занять з прикладної фізичної підготовки (хоча це передбачено ст.ст. 9–11 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» і Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти (затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392) і при досягненні 18-літнього віку ухиляється уже від призову на строкову військову службу, свідчить про підвищену суспільну небезпеку діяння і конкретизований прямий умисел.

Склад ухилення від призову на військову службу за ознаками об'єктивної сторони є формальним, тому злочин вважається закінченим з моменту нез'явлення призovníка до призovníної дільниці для проходження медичного огляду, а також засідання призovníної комісії або від явки у військовий комісаріат для відправлення у військову частину, тому що саме ці діяння згідно ч. 3 ст. 15 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» входять у поняття «призов на військову службу». Отже, неявка без поважних причин громадянина за повісткою військового комісаріату на заходи, пов'язані з призовом на військову службу, після видання Указу Президента України про черговий призов буде вважатися ухиленням від військової служби.

Склад ухилення від призову на військову службу слід відрізнити від ухилення від військового обов'язку (неявка на виклик у військовий комісаріат, порушення військовозобов'язаними чи призovníками законодавства про військовий обов'язок і військову службу), що волоче адміністративну відповідальність (ст. 211¹ і 210 КУпАП) за ознаками об'єктивної сторони діяння. Спосіб ухилення від призову на військову службу законодавцем не конкретизований. Це може бути, наприклад, неявка без поважних причин на засідання призovníної комісії або у військовий комісаріат для відправлення до військової частини, ухилення шляхом симуляції хвороби, самокалічення, надання підроблених документів. Для вирішення питання про наявність чи відсутність в діях тієї чи іншої особи ознак складу ухилення від

призову на військову службу потрібне усвідомлення такої суттєвої обставини, як первинність чи повторність проходження нею медичного огляду.

Ухилення від первинного медичного огляду, що проводиться призовною дільницею утворює склад правопорушення, передбаченого ст. 211¹ КУпАП, а відхилення від медичного огляду призовною комісією, що проводиться після видання Указу Президента України про черговий призов громадян України на військову службу і про звільнення з військової служби громадян, що проходять військову службу за призовом, – склад злочину, передбаченого ст. 335 КК України.

Вивчення положень Конвенції «Про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах», укладеної країнами – членами СНД у Мінську 22 січня 1993 року, показує, що «видача для притягнення до кримінальної відповідальності провадиться за такі діяння, які за законами запитуючої і запитуваної Договірних Сторін є карними і за здійснення яких передбачається покарання у виді позбавлення волі на термін не менше одного року або більш тяжке покарання» (ч. 2 ст. 56 Конвенції). Це правило має враховуватися при вирішенні питання про видачу особи – громадянина іншої держави, який перебуває на території України й ухиляється від військової служби в Збройних силах цієї держави.

ВИСНОВКИ. Таким чином, реалізація кримінальної відповідальності за ухилення від призову на військову службу за будь-яку форму бездіяльності базується на юридичному обов'язку – обов'язку захищати Вітчизну (ст. 65 Конституції України та ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і

військову службу»), а тому диспозиція статті 335 КК України є бланкетною. При ухиленні від призову на військову службу це спричиняє складний алгоритм правозастосовного процесу. Крім того, стаття не встановлює покарання за ухилення від альтернативної служби, яка є службою, яка запроваджується замість проходження строкової військової служби і має на меті виконання обов'язку перед суспільством (ст. 1 Закону України «Про альтернативну (невійськову) службу» від 12.12.1991 № 1975-ХІІ). Також внесення змін до ст. 335 КК Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку проходження військової служби та питань соціального захисту громадян України, які проходять військову службу під час особливого періоду» від 15.01.2015 № 116-VIII не можна визнати доречним, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» Збройні Сили України та інші військові формування комплектуються військовослужбовцями шляхом: призову громадян України на військову службу; прийняття громадян України на військову службу за контрактом. Враховуючи викладене, слід статтю 335 КК України викласти в такій редакції:

«Стаття 335. Ухилення від призову на військову службу або від проходження альтернативної (невійськової) служби

Ухилення від призову на військову службу або від проходження альтернативної (невійськової) служби – карається штрафом від однієї до трьох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років».

SOME ASPECTS OF CRIMINAL RESPONSIBILITY REALIZATION FOR EVASION OF MILITARY SERVICE

I. Mitrofanov

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University
vul. Pervomayskaya, 20, Kremenchuk, 39600, Ukraine. E-mail: mitrofanov@i.ua

The paper deals with the problems of criminal responsibility realization for evasion of military service due to the nature of the banquet nature of criminal and legal norm, which establishes penalties for such behavior. Ukrainian citizen males aged 18 to 27 years, or who is required to remain registered for military service and is not entitled to exemption or deferment from military service are obliged to perform military service. Evasion of performing this duty is punishable by article 335 of the Criminal Code of Ukraine. The legislator has made changes in this article but they do not conform to the legislation in the field of recruitment for the Armed Forces of Ukraine. In addition, the performance of military duty may be replaced by alternative (non-military) service, for the avoidance of which punishment is not provided. Taking into consideration above-mentioned information we suggest establishing the punishment for evading military service or alternative (non-military) service.

Key words: acquisition of the Armed Forces of Ukraine, conscription, criminal responsibility, evasion of military service, alternative (non-military) service, mechanism for criminal responsibility realization, the subject of evading military service, conscript, liable for military service.

Стаття надійшла 06.03.2015.